

תוכן העניינים

50	תולדות	19	הקדמה
	יגיע כפיך כי תאכל השתדלות האדם בחומר וברוח	21	חומש בראשית
54	ויצא	23	בראשית
	לאן יוצאים מהתפילה? השפעת התפילה על החיים המעשיים		כלל גדול בתורה גדלות האדם שנברא בצלם אלוקים
60	וישלח	30	נח
	ויבא יעקב שלם רוח וחומר - הילכו יחדו?		על רגל אחת מוסר טבעי ומוסר אלוקי
66	וישב	36	לך לך
	סוד אחדות ה' בעולם אומה שלמה עם כל הכוחות		לחזור אל הפשטות בין חקירה שכלית לאמונה תמימה
71	מקץ	42	וירא
	להדליק נרות לכל העולם בין לאומיות לאוניברסליות		אהבת הכול להידבק במידתו של אברהם אבינו
77	ויגש	46	חיי שרה
	והיו לאחדים בידך על מחלוקות ושלוה		מה רע בבנות כנען? מוסר וערכים כיסוד לבניין המשפחה
82	ויחי		
	האם המצוות צפויות להתבטל? הזדהות טבעית מול קיום מצוות מעשי		

115 תרומה

האם התחש טהור?
בין אמת פנימית למוסר

118 תצוה

מה קטנו מעשיך ה'
משמעותם של פרטי ההלכה

124 כי תשא

שברי לוחות בארון
השפעת התורה על האדם

129 ויקהל

הצייר ואיש החזון
בין התוכן למסגרת

133 פקודי

כן עשו
בניית עולם רוחני - בהתאם לדבר ה'

85 חומש שמות

87 שמות

פתחו לי שערי צדק
הצדק כמבוא לקבלת התורה

92 וארא

להוריד את הנס בידיים
ביטחון, השתדלות ובניין האישיות

96 בא

סודו של החמור
סגולת ישראל

101 בשלח

לבוש תואם
שבת - יום של השְׁבֵת הקדושה לחיינו

105 יתרו

ממלכת כהנים
אומה חיה הִלָּכָה

109 משפטים

העם החליט
קבלת האומה כיסוד לתורה שבעל פה

158 אחרי מות

שומרי האבן היקרה של המלך
תפקידן של גזרות חכמים

164 קדושים

אשר קדשנו במצוותיו
קיום מצוות וחיי קדושה

167 אמור

יום יום, איבר איבר
מה מלמדת אותנו ספירת העומר?

170 בהר

אני בריה וחברי בריה
התמודדות עם תחושת העליזות

174 בחוקותי

לא לפחד כלל
הרחבת גבולות הקודש

137 חומש ויקרא

139 ויקרא

הפתח הכפול של בית הכנסת
בקשות פרטיות וכלליות בתפילה

142 צו

עם הפנים לעתיד
טעמי המצוות ותיקון העולם

148 שמיני

מים אחרונים
קדושת האכילה

152 תזריע

כלו הפך לבן
יחס הרב קוק לחלוצים החילונים

155 מצורע

הארץ שמעבר לטבע
נגעים, ייסורים וקדושת ארץ ישראל

201	חוקת	179	חומש במדבר
	כצאת השמש בגבורתו התורה וכוחות החיים	181	במדבר
205	בלק		הדגל שלי אחדות בלי אחדות
	רק רגע שימוש נכון במידת הכעס	185	נשא
209	פנחס		מצטרפים לקדושה קדושה - בעבודת הכלל
	עשרת הראשונים קדושת כלל ישראל	189	בהעלותך
215	מטות		תפילה ארוכה, תפילה קצרה התפילה ומצבו הנפשי של האדם
	לקשט את החנות היחס לנכסים ולרכוש	192	שלח
220	מסעי		שני עולמות בשבח הארץ הטובה
	על מה חרב בית המקדש? הקשר בין שפיכות דמים לחורבן הבית	196	קרח
			התיקון הפנימי שבתקנות השגות רוחניות ודקדוק במצוות

251 כי תבוא

הַסֶּכֶת!

שלוש הדרכות בלימוד תורה

256 ניצבים

תשובה מאהבה

דרכי התשובה בארץ ישראל

260 וילך

הלחם והמים

תורת ארץ ישראל - חיבור הלכה ואגדה

264 האזינו

להחזיר טובה

הכרת הטוב - יסוד בעבודת ה'

268 וזאת הברכה

מאיש מצרי לאיש האלוקים

עבודת הכלל והשתלמות הפרט

223 חומש דברים

225 דברים

המשפט העליון

מגמת המשפט בעם ישראל

229 ואתחנן

איך נחבב את התורה על ילדינו?

סדר הלימוד בגיל הילדות

232 עקב

כוס מלאה

על הרחבת החיים

237 ראה

כי לא יחדל אביון

מקומם של החסרונות בעולמנו

242 שופטים

כשמלך ונביא מתווכחים

בין ניהול ההווה לבניית העתיד

247 כי תצא

הזקן שהתחיל לרוץ

השפעת המצוות על טבע האדם

287 ט"ו בשבט

והארץ נתן לבני אדם
קדושת האכילה

291 פורים

השיר של רב המנונא
הוללות מול שמחה אמיתית

294 פסח

חופשי כמו ציפור דרור
חירות אמיתית

297 יום העצמאות

שחלק מכבודו ליראיו
לאומיות ישראלית

299 יום ירושלים

עיר הנצח וההוד
השפעת הקודש - בהארה ובהקרנה

301 שבועות

כפה עליהם הר כגיגית
מדוע ניתנה התורה בכפייה?

273 מועדים

275 ראש השנה

לדבר בכל השפות
המגמה האוניברסלית של ישראל

278 יום הכיפורים

עכשיו שנוצרתי
תפקידו הייחודי של אדם

280 סוכות

כשהשטן מחפש את התורה
הקדושה שבחיים הארציים

283 שמחת תורה

התורה כמקווה
הארעיות שבעולם, והקבע שבלימוד
התורה

285 חנוכה

נר איש וביתו
מדוע מצוות ההדלקה משפחתית?

כלל גדול בתורה

גדלות האדם שנברא בצלם אלוקים

זה ספר תולדת אדם (בראשית ה א)

על פסוק זה אומר בן עזאי: "זה כלל גדול בתורה" (בראשית רבה כד, ז). המשפט הזה עשוי להישמע לנו מוכר, אבל בהקשר של פסוק אחר: רבי עקיבא, בשונה מבן עזאי, טוען שהכלל הגדול בתורה הוא "ואהבת לרעך כמוך". מה ראה בן עזאי בפסוק "זה ספר תולדות האדם", עד שאמר עליו שהוא כלל גדול בתורה?

הרב קוק הבין שהכלל הגדול האמור בפסוק זה לשיטת בן עזאי הוא גדולת האדם הנברא בצלם אלוקים.

בספר "לנבוכי הדור" (פרק לד) התייחס הרב לתעודות עתיקות של עמים אחרים. תעודות אלו נכתבו בידי בני אדם מתרבויות שונות, תיארוך כתיבתן קודם למתן תורה, ויש בהן חוקים דומים לאלו הנמצאים בתורתנו.

האם אין בכך הטלת דופי באלוקיותה של התורה? לדעת הרב תעודות אלה אינן מטילות דופי בקדושתה של תורתנו, אלא מלמדות אותנו עד כמה רוח האדם גבוהה ונישאה עד שיחיד סגולה בדורות הקדמונים היו מסוגלים לכוון לרצון ה'. חוק שנמצא בגנזי העמים הקדמונים, והוא זהה לחוק שנמצא בתורתנו, מעיד על ערכה הרם של הנשמה האלוקית השרויה באותו אדם שחוקקו. אדם מופלא זה, המזוקק במידות ובעל "אנושיות טהורה", יכול לכוון בשכלו לרצון האלוקי המתגלה אלינו דרך התורה. יכולת האדם לכוון לרצון ה' מתאפשרת בזכות צלם האלוקים שבו - בעזרתו ובהשראתו יכול האדם לגלות בכוחות עצמו את רצון האלוקים:

"זה ספר תולדת אדם" - זהו כל התורה כולה אמרו חכמים ז"ל. ובאמת, ראוי להכיר את רוח האדם כמה גבוה ונשא הוא, ושכל

מחשבה רוממה ונשגבה כבר חושבה בכח החושב הכללי של המין האנושי, כי הקדמונים שהיו יחידיהם מופלאים בבנין גופם, בבריאות כוחותיהם החומריים, כן היו מצויינים גם כן בבריאות נפשם ובעומק הרגשתם והשקפתם הרוחני(ו)ת, אשר רק ההמון שירד הלוך וירד בחינוכים רעים ולא יכול להשיג תוכן דעת גדוליו, שבש את המחשבות הגדולות של הקדמונים.

על כן הכרח הוא, גם תפארת לתורת אמת היא, שכל מחשבה ואמונה גדולה וכללית, שבהמון עובדי עבודה זרה נשתבשה בכמה ציורים של הבל ושל דמיון, נמצאם בתורה בטהרתם. והכל הוא, מפני שהתורה החזירה העטרה ליושנה, ובאה לרפא את המחץ אשר חלה באנושות על ידי נפילת ההמון ורבים ממושליו בעלי היכולת העריצים והפראים, ולהרים את האנושות עד אותה המעלה של הצד הנשגב שמין האנושי עומד עליה בעצם טבעו, ושכבר עמד עליה מצד המצויינים שבאישיו בימים הקדמונים. על כן, אפילו מדות, מצות ומנהגים, ישנם רבים שהם ראויים להולד מצד ההשכלה האלהית הזכה. אמנם, בהמשך הזמן נתנוולו במיאוסן של הדעות הרעות והבזויות שנפל בהן ההמון, אותם החזירה תורה לכבודם וטהרתם.

על כן, רק בטלנות היא לחשוב שאם נמצא דברים בתורה, מדעות, מציורים וממצות שדוגמתן ימצאו בעמים היותר קדומים, לומר על ידי זה שהדבר מעלה טינא בלב לענין קדושתה של תורה, חלילה. כמו שהמצות השכליות, שהן ודאי היו מוחזקות במתוקנים שבאומות העולם, ומכל מקום, אותן שנתקלקלו ונתרפו החזירה תורה לחזקן בחיזוק אלהי, וחלק הרוב מעשרת הדברות הם כאלה, כן גם כן היו הרבה מצות שמעיות, שהן בודאי בעומק ערכן שכליות, שכבר היה להן מקום, בתור הדרכה של קדושה על ידי המעולים שבדורות הקדומים, שמהם היו חכמים אלהיים, ומהם גם כן נביאים ושרי קודש. ומה שעל פי החכמה האלהית נמצאו ראויות להיות נקבעות בכתרה של תורה, נקבעו להיות לעד לעולם לחק לישראל. וזה מוסיף לכל משכיל באמת חבה יתירה והדר אלהי על כחן של מצות, שהן גנוזות ביסוד דעת האלהים הצרופה עוד טרם שנטמא אויר העולם על ידי מהבילים ועריצים, וטרם שהושבת רוח האדם מטהרו. ויד ד', בנבואה השלמה והעליונה של אדון הנביאים, היא בררה את כל החלקים הראויים להשאר, כשם שהוסיפה גם כן

מה שראוי להוסיף לפי הדבר המתחדש, שהוא ענינם של ישראל ופעולתם לעצמם ולעולם.

על כן, החפישה של גנזי קדמוניות העמים שנתרבתה בימינו, והשיויים הנמצאים ביניהם לעניני תורה, הם מוסיפים אורה וצהלה לכל דורש ד' באמת, וכדאי הוא המחקר הנמרץ הזה להגדילו ולהאדירו וללמד תועי רוח בינה, איך להשתמש בו למטרת האמת, להראות לכל עמי הארץ שיסודה של תורה היא האנושיות הטהורה, מה שבלעדה היא הולכת ומתדלדלת. אתם קרויים אדם, ואין אומות העולם קרויים אדם, רק בעסקם בתורה, שאז הרי הם ככהן גדול. ואותם שחושבים, שראוי הוא שלא ימצא ברוח האדם וכשרונו העצמי מאומה מקדושתה והודה של תורה, אינם מכירים את ההוד של צלם אלהים אשר יצר אותו בו יוצר האדם. ואם שלא נתגלה הזוהר האלהי בו מפני חשכת הבערות והרשע שכסה כמה דורות, אבל בחקר תולדתו מראש מקדם באורך הזמנים והדורות, שניצוצי אורה נפזרו על ידי יחידי הסגולה שהיו בכל דור ודור, בכל העמים, רק אז נמצא את הערך האמיתי של הנשמה האלהית השרויה בתוכו, ואז נשכיל איך 'זה ספר תולדת אדם' הוא כל התורה כולה.

הרב חולק בדבריו על העמדה הסוברת כי האדם שפל כל כך, עד שאין בו מעט מקדושתה של התורה: "אותם שחושבים שראוי הוא שלא ימצא ברוח האדם וכשרונו העצמי מאומה מקדושתה והודה של תורה, אינם מכירים את ההוד של צלם אלהים אשר יצר אותו בו יוצר האדם". העובדה שניצוצות מאורה של תורה התפזרו ביחידי סגולה בדורות הקדמונים מעידה על הערך האמיתי של הנשמה האלוקית השרויה בתוכם, ומחזקת את קביעתו של בן עזאי ש"זה ספר תולדת אדם" הוא כל התורה כולה.

מלמדים אותו שלא ישחה

במסכת ברכות (לד ע"א) הובאה ברייתא:

אלו ברכות שאדם שוחה בהן: באבות תחלה וסוף, בהודאה תחלה וסוף, ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה - מלמדן אותו שלא ישחה.